

Indledning

Ifølge PISA-undersøgelsen 2009 er læsefærdighed en nødvendig forudsætning for at kunne tilegne sig viden og deltage aktivt i det danske informationssamfund.¹ Desuden er der i Fælles Mål 2009 sket en prioritering og præcisering af *faglig læsning*, som er blevet gjort til et selvstændigt mål, hvilket viser et øget fokus på at udvikle elevernes ord- og begrebsforståelse samt give dem nogle adækvate læsestrategier til at kunne søge og anvende information.² Undervisere må derfor gøre en indsats for at optimere undervisningen i faglig læsning, så eleverne kan blive rustet til at forstå de tekster, som de forskellige ungdomsuddannelser anvender og dermed kunne læse sig til viden.³

Problemformulering

Da danskfaget på læreruddannelsen bl.a. drejer sig om ”*at analysere og vurdere sprog og tekster*”⁴ samt ”*at planlægge, gennemføre og vurdere en differentieret danskundervisning*”⁵, er det relevant for mig som kommende dansklærer på begynder- og mellemtrin at undersøge, hvad der karakteriserer en god fagtekst til begynderundervisningen, samt hvordan jeg kan gøre undervisningen med faglig læsning til en aktivitetsorienteret proces. Dette leder frem mod problemformuleringen:

Hvad kendetegner en god fagtekst i begynderundervisningen, og hvordan kan jeg implementere den produktive side i faglig læsning i indskolingen på en hensigtsmæssig måde?

Metode

For at nærme mig en besvarelse af ovenstående problemformulering vil jeg indledningsvis kort redegøre for mit *fagsyn* samt for overemnet *faktiske tekster*. Derefter vil jeg redegøre for *faglig læsning* ud fra Elisabeth Arnbaks teori og bagefter inddrage *genrepædagogikken* for at få et andet perspektiv på arbejdet med faglig læsning. På baggrund af dette vil jeg afslutningsvis komme med nogle didaktiske overvejelser, hvilket vil lede til min konklusion på problemformuleringen.

1

http://www.dpu.dk/fileadmin/www.dpu.dk/omdpu/centerforgrundskoleforskning/internationaleundersogelser/and_reundersogelser/pisa/om-dpu_institutter_center-for-grundskoleforskning_20101207110516_resultatrapport.pdf s. 8

² Undervisningsministeriet (2009) s. 21-22

³ Iversen & Hansen (2008) s. 103

⁴ VIA University College (2010) s. 48

⁵ Ibid. s. 48

Fagsyn

Mit syn på danskfaget i folkeskolen er, at det både er et *uddannelsesfag* og et *dannelsesfag*.

Udannelsesfag, fordi faget giver eleverne redskaber til at kommunikere, analysere og fortolke med, som er relevante for at kunne begå sig i de større klasser, i ungdomsuddannelserne og i samfundet.

Dannelsesfag, fordi elevernes personlige dannelse bliver styrket i mødet med deres klassekammerater samt i mødet med sproget og litteraturen. De dannes bl.a. gennem forskellige indtryk fra kulturens fortællinger og kunst, men også når de selv udtrykker sig gennem tekst eller æstetik.⁶

Faktiske tekster

Faktiske tekster er et udvidet tekstbegreb i forhold til den traditionelle definition af sagprosa. Hvor sagprosa kun beskæftigede sig med nonfiktiv prosa inddrager faktiske tekster også multimedie-fremstillinger, der ikke kun anvender prosa, men også lyd og billeder.⁷ Faktiske tekster forholder sig stadig til virkeligheden, men nu er det også den formaterede virkelighed.

Via kommunikationen konstrueres altså en virkelighed, *der hverken er en (red.) tilfældig eller subjektiv konstruktion, men omvendt heller ikke er en objektiv dækkende fremstilling.*” (Asmussen, 2005,17) Faktiske tekster skal derfor læses gennem aktiv læsning, hvor det er muligt at forholde sig kildekritisk til den pågældende tekst, da den blot er én repræsentation.⁸

Faglig læsning

Faglig læsning er et underemne til faktiske tekster, da fagbøger forholder sig til den faktisk omgivende verden. Der er mange tekstgrupper til faktiske tekster, f.eks. brugsvejledende tekster og dokumenterende tekster. Fagbøger hører til den informative tekstgruppe, som har til formål at informere om et fagligt emne.⁹ Faglig læsning fokuserer derfor på ”at læse for at lære”.¹⁰ Eleverne skal altså lære, hvordan de kan tilegne sig viden gennem læsning af faglige tekster, søge relevant viden samt anvende denne viden produktivt.¹¹

Ovenstående uddybes til den mundtlige eksamen

⁶ Abildgaard et al. (2010) s. 20-21

⁷ Asmussen (2005) s. 21

⁸ Ibid. s. 12-14

⁹ Ibid. s. 25 + Arnbak (2008) s. 42

¹⁰ Arnbak (2008) s. 13

¹¹ Ibid. s. 17+20

Analyse af side 4-7 i "Dyr på gården 1"

Jeg har valgt "Dyr på gården 1", som er egnet til elever fra 2. klasse, da den bl.a. indeholder indholdsfortegnelse, stikordsregister, faktabokse samt illustrationer med billedtekst til, som er nogle af de genrekoder, som er med til at karakterisere en fagbog.

Layoutmæssigt virker teksten imødekommende. Der er indsat mange farverige fotos samt illustrationer, som har en beskrivende billedtekst, der supplerer og/eller uddyber det skrevne. Et eksempel herpå er en af illustrationerne, hvor fagordene på koens ydre karakteristika er skrevet, hvorfra der er trukket streger ind til det sted, hvor de er vist på tegningen. Illustrationerne er også placeret tæt på den tekst, som de illustrerer, hvilket er med til at støtte elevernes læseforståelse. Derudover er der også en enkel faktaboks, som beskriver hvad en ko, en kalv og en tyr er. Men faktaboksen er placeret under første spalte, som er meget fiktionspræget, og derfor virker den lidt malplaceret i forhold til tekstens indhold og læserens "ruteplan"¹².

Teksten er skrevet med en tydelig skrifttype, hvor der er luft mellem linjerne. Desuden er der lavet små afsnit, hvilket gør det overskueligt for læseren. Derudover er de længste ord delt op i stavelser, hvilket er en god støtte for de svage læsere.¹³ To ting, som yderligere kunne have støttet eleverne i deres læseforståelse, ville for det første have været at markere nøgleordene med fed, så det blev synliggjort, hvad eleverne skulle være særligt fokuseret på. For det andet at have opfordret eleverne til at stille spørgsmål til teksten, så de blev bevidste om, at de skulle forholde sig aktivt til teksten.¹⁴

Teksten indledes med "*Det er for-år. Solen skinner, og det er ved at blive varmt*"¹⁵, hvilket umiddelbart indikerer, at det er en fiktionstekst. I teksten indgår der også to replikker, hvilket også refererer til fiktionsgenren. Men tekstens layout med en faktaboks og et foto viser, at det er en fagbog. I dag anvender flere og flere fagbøger træk fra fiktionsgenren for at øge læselysten ved faglige tekster.¹⁶ Men det kræver, at læseren kan skelne genrerne fra hinanden.

Sprogligt er teksten analytisk, da der er anvendt en ligefrem ordstilling, hvor subjektet er placeret i forfeltet.¹⁷ Derudover står subjektet og det finitte verbum også ved siden af hinanden allerførst i

¹² "Ruteplan" er forfatterens måde at guide læseren gennem informationerne i teksten. Se Arnbak (2008) s. 63

¹³ Nielsen (2008) s. 86

¹⁴ Arnbak (2008) s. 60

¹⁵ Bering (2002) s. 4

¹⁶ Arnbak (2008) s. 48

¹⁷ Jørgensen & Pedersen (2008) s. 166

sætningen. Der er derfor tydelig bagvægt i sproget. Helsætningskemaet¹⁸ nedenfor er med til at give et overblik over tekstens syntaks. Jeg har valgt at indsætte første afsnit på side 6.

k	F	v	n	a	V	N	A
	Køer	er		store		dyr.	
	De	vejer				400-700 kilo.	
	En tyr	kan		godt	veje	over 1000 kilo	

Der er anvendt pluralis, ubestemt form for at referere til den generelle størrelse, nemlig ”arten” ko.¹⁹ Til at koble sætningerne sammen og skabe kohæsion i teksten er der anvendt *anaforisk reference*. F.eks. står der i anden sætning ”de”, hvilket refererer tilbage til første sætning, hvor der står ”køer”.²⁰ Derudover er der også anvendt tema-remakonstruktion i teksten. Der står f.eks. på side 6: ”Både ko og tyr har horn. Horn er lavet af det samme stof som vores negle.” Rema 1 ”horn” fra første sætning bliver altså her optaget i anden sætning og gjort til tema 2. Den nye information i første sætning bliver altså til kendt information i anden sætning, hvilket er med til at skabe sammenhæng for læseren.²¹

I teksten skal læseren også være i stand til at udfylde de tomme pladser.²² På side 4 står der f.eks.: ”Så hopper de op til køerne. – Av for pokker! Råber den ene mand. – Den²³ røde sparker.” Forfatteren forudsætter altså her, at læseren selv kan udfylde den tomme plads. Men for en elev i indskoling vil spørgsmålet om, hvem ”den røde” er, måske rejse sig.

Et af læseforståelsesproblemerne ved fagtekster er fagordene, som ofte består af nominaliseringer og komposita.²⁴ For at adaptere indholdet til eleverne er det derfor også næsten udeladt i denne tekst. Der er kun få komposita, som f.eks. *malke-kvæg*²⁵ og *fører-ko*²⁶. For også at støtte eleverne i afkodningen af de svære ord, som f.eks. ordet ”jersey”, er der efter ordet skrevet, hvordan det udtales fonetisk, ”[djær-si]”.

Teksten giver nogle gode forklaringer på fagordene, enten ved en faktaboks eller ved en forklaring. F.eks. bliver ordet malkekvæg på side 6 forklaret som en race, der er god til at give mælk. Eleverne

¹⁸ Jørgensen & Pedersen (2008) s. 152

¹⁹ Mailand (2007) s. 63

²⁰ Holm (2007) s. 63

²¹ Ibid. s. 67-68

²² Ibid. s. 50-51

²³ Egen understregning

²⁴ Iversen & Hansen (2008) s. 107

²⁵ Bering (2002) s. 6

²⁶ Ibid. s. 4

har derfor god mulighed for at lære nye fagord gennem teksten. Desværre er forfatterne ikke konsekvente i brugen af fagord, da der f.eks. skiftes mellem betegnelsen ”malke-ko” og malkekvæg”, hvilket kan forvirre læseren.

Men generelt er teksten både *læselig* og *læsbar*. *Læselig*, fordi typografien passer til målgruppen. *Læsbar*, fordi teksten sprogligt er lettilgængelig for målgruppen. Men er den så også *læseværdig*?²⁷ Ved at anvende virkemidler fra fiktionsgenren i indledningen vil jeg mene, at det faglige indhold bliver mere læseværdigt. For bybørnene vil livet på en bondegård også kunne repræsentere *den gode anderledeshed*, så eleverne bliver udfordret af noget, der er ukendt for dem.

Genrepædagogik

Genrepædagogikken opstod som en reaktion mod den procesorienterede skrivepædagogik, som ikke tilgodeså de elever, som havde sprogproblemer. Genrepædagogikkens mål var derfor at udarbejde en undervisningsmodel, som kunne hjælpe de mindre privilegerede elever med at klare sig bedre.²⁸ Navnet på pædagogikken skyldes den særlige vægt, som genrebegrebet tillægges. Kerneområdet i genrepædagogikken er nemlig at formidle viden om samt gøre eleverne bevidste om de forskellige genrer og genrekoder. Fordelen ved genrepædagogikken er derfor, at eleverne ved, hvilket mål de skal sigte mod i skriveprocessen.²⁹ Og som den australske lærebogsforfatter har udtalt: ”*Of course it is much easier to produce an appropriate text when you know its structure.*” (Mailand, 2007, 36)

Ovenstående uddybes til den mundtlige eksamen

Didaktiske overvejelser

Ud fra Arnbaks teori, genrepædagogikken og en modeltekst³⁰ vil jeg overveje, hvordan jeg bedst muligt kan tilrettelægge en undervisning i faglig læsning, som inddrager det produktive.

Ovenstående uddybes til den mundtlige eksamen

Konklusion

En god fagtekst er læselig, læsbar og læseværdig samt indeholder den pågældende genres genrekoder. Genrepædagogikken er en måde at implementere det produktive på i faglig læsning.

Ovenstående uddybes til den mundtlige eksamen

²⁷ Brudholm (2011) s. 148-149

²⁸ Hedeboe & Polias (2000) s. 195-196

²⁹ Mailand (2007) s. 29+35

³⁰ En modeltekst er et eksempel på, hvordan en bestemt genre opbygges. Teksten dekonstrueres med eleverne, så de bliver præsenteret for de centrale genrekoder, som de bagefter selv kan anvende produktivt

Litteraturliste

- Abildgaard, Stina; Ferdinand, Trine; Gjessing, Susanne; Hermansen, Anne-Mette & Lund, Inger-Lise (2010): *"Plot 3, Dansk 3. klasse, Vejledning"*, Alinea
- Arnbak, Elisabeth (2006): *"Læsedetektiven 2. Faglig læsning. Lærervejledning"*, Gyldendal
- Arnbak, Elisabeth (2008): *"Faglig læsning – fra læseproces til læreproces"*, Gyldendal
- Asmussen, Jørgen (2005): *"Faktiske tekster – fra sagprosa til reality"*, Systime Academic
- Bering, Peter & Bering, Birgitte (2002): *"Dyr på gården 1"*, Gyldendal Uddannelse
- Brudholm, Merete (2011): *"Læseforståelse – hvorfor og hvordan?"*, Akademisk Forlag
- Hedeboe, Bodil og Polias, John (2000): Et sprog til at tale om sprog. Om funktionel grammatik og genrepædagogik i Australien. I: Esman, Karin. m.fl. (red): *"Dansk i dialog"*, Daneklærerforeningen
- Holm, Lis (2007): *"Fra ord til sætning til tekst – tekstlingvistik i danskfaget"*, Daneklærerforeningens Forlag
- Iversen, Gurli Bjørn & Hansen, Ingelise Blom (2008): *"Byggesten til danskundervisningen – fagdidaktik og metode 1.-5. klasse"*, Academica
- Jørgensen, Martin & Pedersen, Ole (2008): *"Læreren som sproglig vejleder"*, Daneklærerforeningen
- Mailand, Mette Kirk (2007): *"Genreskrivning i skolen"*, Gyldendal
- Nielsen, Bodil (2008): *"Praktik og dansk – lærerkompetencer i praksis"* (uddrag) "Undervisningsmaterialer" s. 78-90, Daneklærerforeningen
- Undervisningsministeriet (2009): *"Fælles Mål 2009 Dansk. Faghæfte 1"*, Undervisningsministeriets håndbogsserie nr. 3 – 2009
- VIA University College (2010): *"Studieordning 2010. Læreruddannelsen i Århus"*
- PISA 2009:
http://www.dpu.dk/fileadmin/www.dpu.dk/omdpu/centerforgrundskoleforskning/internationaleundersogelser/andreundersogelser/pisa/om-dpu_institutter_center-for-grundskoleforskning_20101207110516_resultatrapport.pdf d. 15/4 2011